

**ТЕМАТИКА ІЗ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
ЗА НАВЧАЛЬНОЮ ДИСЦИПЛІНОЮ**

«Історія української державності і культури»

для студентів

**1 курсу гр. БМВ-21-9, БММ-23-9, БХР-33-9, БХР-34-9, БХР-32-9,
БСМ-11-9, БСМ-12-9, БДЗ-11-9/1, БДЗ-11-9/2, БДЗ-11-9/3, БДЗ-
14-9, БКД-11-9, БМЕ-21-9, БКР-31-9, БІС-51-9**

на період з 11 травня до 22 травня 2020 р

Викладач: доктор історичних наук, професор Литвин Сергій
Харитонович

ТЕМА № 9.

**КУЛЬТУРОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
НЕЗАЛЕЖНОСТІ**

План

1. Нові умови та тенденції розвитку національної культури в незалежній Україні.
2. Розвиток освіти та становище науки
3. Розвиток культури і мистецтва
4. Культурна творчість української діаспори

Завдання для самостійної роботи до теми 9

1. Дайте характеристику новій соціально-культурній ситуації в Україні в сучасних умовах.
2. Охарактеризуйте розвиток освіти на сучасному етапі.
3. Висловіть вашу думку стосовно ситуації поліконфесійності та її впливу на культурний ландшафт сучасної України
4. Визначте роль та місце української “діаспорної” культури в історії української культури. Перелічіть найбільш знакові та впливові постаті цієї культури.
5. Визначте основні тенденції в сучасному театральному мистецтві.
6. Проаналізуйте стан і проблеми народного мистецтва на сучасному етапі.
7. Дайте характеристику розвитку культури національних меншин в Україні.

Текст лекції № 9

Культуротворчі процеси в Україні в умовах незалежності

1. Нові умови та тенденції розвитку національної культури в незалежній Україні.

Після проголошення незалежності 24 серпня 1991 року в Україні починається розбудова самостійної держави та здійснюється формування власної культурної політики, спрямованої на забезпечення вільного розвитку національної культури та збереження культурної спадщини. Держава формує законодавчу базу, яка б могла забезпечити розвиток культури та вільний доступ усіх громадян до її здобутків. Приміром, 1992 року було прийнято “Основи законодавства України про культуру”, де були задекларовані основні принципи державної політики в галузі культури, спрямовані на відродження й розвиток української нації та культури національних меншин, забезпечення свободи творчості, вільного розвитку культурно-мистецьких процесів, реалізацію прав громадян на доступ до культурних цінностей, створення

матеріальних та фінансових умов розвитку культури. В “Основах” зазначені пріоритети у розвитку культури, права й обов'язки громадян у сфері культури, регламентована діяльність у цій сфері, у тому числі професійна творча діяльність, міжнародні культурні зв'язки. Конституція України (1996 р.) підтвердила зафіксований попередніми законодавчими актами принцип державності української мови (ст. 10), проголосила гарантії й свободи в галузі літературної, художньої, наукової та технічної творчості, захист інтелектуальної власності та авторських прав (ст. 54). У цій же статті зазначено, що культурна спадщина охороняється законом, а держава дбає про збереження історичних пам'яток та повернення в Україну культурних цінностей, що перебувають за її межами. За останні роки ухвалено також інші законодавчі акти, що регулюють правовідносини у сфері освіти, музейної та бібліотечної справи, кінематографії, діяльність творчих спілок, сприяють реформуванню їх діяльності. На жаль, фінансово-економічні проблеми не дають можливості фінансувати сферу культури в повному обсязі, як це передбачено чинним законодавством України. За відсутності належного державного фінансування, в Україні створюються інші механізми матеріального забезпечення сфери культури: створюються благодійні фонди, культурні товариства, об'єднання митців, зароджується діяльність меценатів. Проте це не може замінити повноцінного державного фінансування. У цих умовах відбувається комерціалізація культури, коли створюються низькопробні, але прибуткові культурні проекти.

2. Розвиток освіти та становище у сфері науки.

Велика увага приділяється розвитку освіти. Ухвалено національну програм “Освіта України в ХХІ столітті“, Закон України “Про освіту”, що передбачає демократизацію та гуманізацію освіти, поєднання вітчизняного й світового педагогічного досвіду, приведення освіти у відповідність до вимог сучасного інформаційного суспільства. Окрім традиційних шкіл з'явилися альтернативні навчальні заклади (гімназії, ліцеї, коледжі) різних форм власності. За роки незалежності більшість навчальних закладів України переведена на рідну мову навчання. У нормативно-правових документах щодо вищої освіти вказується на актуальність постійного оновлення змісту освіти та організації навчально-виховного процесу відповідно до демократичних цінностей,

ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень. Передбачається створення умов для особистісного розвитку й творчої самореалізації кожного громадянина, інтеграції України в європейський та світовий простір як конкурентоспроможної держави. Реалізується програма входження України до єдиного європейського світового простору в рамках Болонського процесу. У вищих навчальних закладах здійснюється підготовка фахівців за чотирма освітньо-кваліфікаційними рівнями. Осмисленню шляхів розбудови української культури присвячують свою роботу установи Національної Академії наук: Інститут історії, Інститут мистецтвознавства, етнології і фольклористики ім. М. Рильського, Інститут літератури тощо. Опрацьовано кілька концепцій розвитку української культури за участю відомих вчених Г.Д. Вервеса, І.М. Дзюби, М.В. Поповича, П.П. Толочка та ін.

3. Розвиток культури і мистецтва. Сучасне українське мистецтво відзеркалює багатогранну реальність. Воно характеризується новими відносинами, які складаються між головними учасниками художнього процесу: митцем і споживачем, переживає труднощі функціонування в соціумі. У сучасному вітчизняному мистецтві виокремлюють масове та елітарне начало. Але поділ мистецтва на елітарне і масове досить умовний. Більш того, визначення належності твору до масового чи елітарного мистецтва досить суб'єктивне, об'єктивні критерії подібного розподілу практично відсутні. Художня культура в незалежній Україні зорієнтована здебільшого на процес демократизації. Це стимулює насичення її творчими здобутками. Але водночас національне мистецтво відчутно підвладне процесу стандартизації. Як результат, художні цінності перетворюються на художню продукцію з притаманними їй стереотипами, шаблонами, однаковістю, відсутністю глибини змісту, поверховим ставленням до важливих проблем. Незалежна Україна відкрила кордони, уможливила широкі зв'язки та активну співпрацю вітчизняного мистецтва із світовим. Співдружність зі світовим мистецтвом сприяла поширенню в сучасному українському художньому просторі явищ модернізму і постмодернізму. Нині для українських митців модернізм і постмодернізм стали визнаними і найпривабливішими. Засвоєння надбань модерністського і постмодерністського світового мистецтва значною мірою сприяло входженню української культури у світовий контекст.

Підтвердженням цього є і звернення до спільної тематики в творах мистецтва, і споріднені напрямки творчих пошуків, експериментів із формою тощо. Мистецтво модернізму і постмодернізму розвивається як суттєво протилежне так званому класичному чи реалістичному мистецтву. Воно відмовляється від відображення реального світу, створеного Богом, бачить своє призначення в тому, щоб відтворювати світ, створений власне художником, який уявляє себе Деміургом. При цьому мистецтво насичене явищами і формами, які віддалені від традиційного українського начала. Водночас сучасна художня практика багато в чому деконструє попередній національний досвід. Прагнучи визначити марність традиційної художньої діяльності, вона намагається протиставити себе їй. Модерністська і постмодерністська позиції пов'язані з орієнтацією на колективну креативність, із залученням до творчого процесу широкого кола людей, в тому числі і глядачів. Це обумовило чимале поширення видовищних видів мистецтва, появу в національному художньому житті таких явищ, як перформенс, хепенінг, акціонізм, мистецтво жесту, мистецтво дії, флуксус тощо. Разом з тим хоча в мистецтві модернізму і постмодернізму, на перший погляд, ніби відсутні фундаментальні ознаки українського національного мистецтва, все ж таки твориться воно на тлі національної спадщини, завдяки специфічним національним засобам, митцями, які є носіями національного менталітету. Від часу проголошення України незалежною помітно посилюється інтерес до джерел національного мистецтва, його здобутків, до народної творчості. На цій основі мистецтво збагатилося саме національним началом, насичувалося національним сенсом. Найбільш повно й широко національний дух передає українське народне мистецтво – колоритне і синтетичне за своїм характером, суттю і змістом. Воно продовжує розвиватися як колективна творчість на основі спадкоємності та традицій, має здебільшого епічний характер, який обумовлений і самим типом творчості, і колективним методом роботи над художнім образом, який сповнений подробицями, повторами й варіаціями.

Література.

Сучасна українська література виникла на вакуумі після розпаду СРСР. Творча свобода, жадання віднайти власний стиль та світ, задиркуватість стали ґрунтом для нового покоління письменництва:

майстер постмодернізму Ю. Андрухович
<https://www.youtube.com/watch?v=jgHFX4myxS0;>
[https://www.youtube.com/watch?v=MFAPiOKping,](https://www.youtube.com/watch?v=MFAPiOKping) С. Жадан
що перетворює нудьгу повсякденного соціального дна на цікавий ритм-енд-блюз; перший автор українського детективу А. Кокотюха; Ю. Покальчук, жадібність до життя якого проривається крізь всі твори; О. Ульяненко, О. Забужко, Т. Прохасько, В. Кожелянко, І. Роздобудько, Л. Денисенко, В. Шкляр
[https://www.youtube.com/watch?v=65QCxUWTOlc,](https://www.youtube.com/watch?v=65QCxUWTOlc) І. Карпа – письменниця-шоу-бізнес, М. Матіос, якій з тонким розумінням українського колориту вдалося передати життя українських глибинок та регіонів; С. Поваляєва, поети К. Москалець, Р. Скиба, О. Ірванець, В. Неборак. Популярними є романи А. Куркова. Він – єдиний на пострадянському просторі, чії книги потрапили в десятку європейських бестселерів. Його твори перекладені більш ніж на 20 мов. Йому вдається тонкий аналіз ментального простору українця, який воліє жити в стабільному просторі, але за способом мислення постає як складне переплетіння тоталітарної ментальності, несамотійності та соціальної апатії, заполітизованості, таким чином залишаючись в радянському минулому. А. Курков зображує та розуміє розвиток суспільства як процес відповідальності кожного індивіда за власне життя. Його твори увійшли до програм вивчення літератури університетів Гренобля, Лозанни, Сієтла, Майамі, Сорбонни, університетів Німеччини. Інтереси А. Куркова різносторонні. За його сценаріями знято 20 художніх та документальних фільмів, він є членом Європейської кіноакадемії, займається викладацькою діяльністю, читав курси в Белл Коледжі (Англія) та на кінофакультеті Київського театрального інституту. У США готуються до зйомок фільму за романом «Приятель покойника», а в Англії одна студія втретє подовжує права на екранізацію «Пикника на льду». Ю. Андруховича західна критика зараховує до найяскравіших представників постмодернізму. Його твори перекладені польською, англійською, німецькою, російською, угорською, фінською та ін. мовами. З ним пов'язані перші паростки зацікавлення українською культурою на Заході, а також виникнення «станіславського феномену» (вплив мистецької еліти Івано-Франківська на культурницький рух). Ю. Андрухович є автором збірок поезій «Небо і площі» (1985), «Середмістя» (1989), «Екзотичні птахи і рослини» (1991), «Пісні для Мертвого півня»

(2004), романів «Рекреації» (1992), «Московіада» (1993), «Перверзія» (1996), «Дванадцять обручів» (2003), книг есе «Дезорієнтація на місцевості» (1999), «Диявол ховається в сири» (2006), «Тасмниця» (2007), перекладів «Гамлета» В. Шекспіра й американських поетів-бітників «День смерті пані День» (2006). Твори Ю. Андруховича є дивовижним сплетінням письменницької майстерності, розмаїття стилів, від високого письменницького до суржика, світ виступає поєднанням не лише матеріального відображення, а й духовної складової, яка виступає як містика, знання, яке підвладне лише внутрішньому світові людини, а ланцюжок життєвих подій є відображенням долі, яку людина формує характером, діями, словами та думками.

Класиком не тільки українського, а й світового рівня є Ліна Костенко, геніальна поетеса і письменник сучасності. <https://www.youtube.com/watch?v=xnctseUDwPY> Поряд з нею народжуються нові таланти, які уже зараз у весь голос заявили про себе. Ім'я одної з таких зірок відоме кожному в Україні. Це - Анастасія Дмитрук. <https://www.youtube.com/watch?v=jj1MTTArzPI>

Образотворче мистецтво.

Українських художників сьогодні знає весь світ, вони зробили величезний внесок в розвиток мистецтва, серед них – визнаний геній І. Марчук <https://www.youtube.com/watch?v=VXPwHqcazsm>, Ф. Гуменюк <https://www.youtube.com/watch?v=wyhWoyk3j38>, А. Чебикін <https://www.youtube.com/watch?v=xOAZ5aUC0F0>, та ін. І. Марчукові свого часу не дали знайти свободу творчості на батьківщині, і у 1989-2001рр. він мешкав у Австралії, Канаді й США. Зараз живе і працює в Києві. Він віднайшов унікальну техніку, яку назвав жартома пльонтанізм (від слова „пльонтати). Вона полягає у вільному накладанні тонких ліній, завдяки чому виникає абсолютна неповторна гра тіні та світла, світіння відтінків кольору та живе дихання полотна. Його любов до буття на рідній землі робить світ його пейзажів трепетним знавцем духу українського побутування. Його портрети, абстрактні композиції вражають неймовірною глибиною духовного світу, вмінням переживати людські чесноти та гріховність, розумінням неоднозначності кожного мікрокосму, його величі та

ниці. У 2001 р. майстер повернувся на батьківщину вже лауреатом Держпремії ім. Шевченка, а у 2005 р. Президент заклад перший камінь Музею художника на Андріївському узвозі, який, на жаль, ще не відкрито. У 2007 р. за рейтингом міжнародної консультаційної компанії він посів 72 сходинку у списку 100 геніїв сучасності. Ф. Гуменюк теж має світове ім'я. Він закінчив Ленінградський інститут живопису, скульптури і архітектури ім. Рєпіна. Тоді захопився історією українського народу. Його вразили ікони, які були написані на сушеній рибі та які брали в дорогу чумаки. Захоплення українською історією повернуло художника до романтизму. Любов до українського бароко була втілена в портретах гетьманів Дорошенка, Виговського, Наливайка, в історичних полотнах для Переяслав-Хмельницького музею. Паралельно працював над картинами, що відображали українські звичаї: «Покрова», «Перед святами» та ін. Сьогодні вони знаходяться в Канаді, адже в СРСР за такі роботи звинувачували у націоналізмі. Портрет Мазепи став причиною, з якої влада позбавила художника ленінградської прописки. Він оселився в Дніпропетровську, де оформлював суспільні будинки. У 1983 р. повернувся до Ленінграду, але з надбанням незалежності оселився в Києві. У 1993 р. Ф. Гуменюк отримав Державну премію ім. Шевченка і очолив майстерню історичного живопису Української академії мистецтв та архітектури. За роки життя в Україні він створив «Портрет гетьмана Сагайдачного» (1991), «Кобзар Вересай» (1994), «Мазепа і Карл XII» (1995), «Галшка Гулевичівна» (1997) та долучився до видання книги, яку ілюстрував, «Звичаї українського народу». А. Чебікін, ректор академії мистецтв і архітектури, який очолює в ній також майстерню графіки, прославився в 1970-ті рр. циклами праць «Космічні офорти» та «Космос – земля». Майстру знадобились роки життя, чернечої аскези графіка, щоб його роботи засяяли дивовижним вмінням лишень контуром народжувати кольори, щоб в акварелях народжувалась цнотлива чистота. Художник є визнаним майстром зображення оголеного тіла, кілька десятиліть він відточує вміння, вдосконалює бажання наблизитися до розгадки витонченого мистецтва зображувати найдосконаліший витвір природи – людське тіло. Він виховав кілька поколінь талановитих митців, рисувальників, ілюстраторів. Народний живопис. Поряд із академічним малярством в Україні розвивається унікальний жанр

«народної картини». Образи «Козака Мамає» та «Козака з бандурою» стали знаковими. Як елемент народного побуту, вони відображують характер та світогляд простого народу. Сьогодні цей вид мистецтва розвивають І. Скицюк, О. Скицюк, Ф. Панко, П. Самарська, В. Тезик, В. Вовк, П. Глущенко, В. Клименко та ін.

Багато з українських художників досягли світового визнання. Так роботи О. Ройтбурда <https://www.youtube.com/watch?v=vjHKXU86pCo> вважають дуже цінними з мистецької точки зору. Творчість Ройтбурда охоплює багато видів сучасного мистецтва: графіку, живопис, інсталяцію, перформанс, відео. Картини змальовують гострі проблеми виживання, пошук нових цінностей і мутацію виразності культури на зламі 20-21 століть. Живопис Ройтбурда є одним з найбільш індивідуальних явищ «Української хвилі постмодернізму». Василь Цаголов, відомий київський художник України та закордону. Приймає участь у різних міжнародних виставках, його роботи продають на зарубіжних аукціонах. Роботи художника супроводжує брутальна чуттєвість, певна гра з міфологією, кіномистецтвом та масовою культурою. Відоме усьому світу прізвище українського художника, майства нефігуративного живопису А. Криволапа https://www.youtube.com/watch?v=vo_kB9oOdnQ. Він вважається найдорожчим сучасним художником України – у жовтні 2011 року на торгах аукціону в Лондоні його робота «Кінь. Ніч» була продана за \$124 343, а картина «Кінь. Вечір» 28 червня 2013р. пішла з молотка на торгах Contemporary Art Day Phillips за 122,5 тисяч фунтов стерлінгов (\$186 200).

Надзвичайно своєрідною є творчість української художниці, Гопчинської. Вона закінчила Харківський художній інститут, у 1996–1997 рр навчалася в Нюрнберзькій художній Академії (Німеччина).. У 2000-му році переїхала до Києва. Художниця брала участь у понад 35 виставках, має персональні галереї у Києві, Дніпропетровську та Одесі. 2010 року книга «Піратські історії» видавництва «Розумна дитина», яку проілюструвала Євгенія Гапчинська <https://www.youtube.com/watch?v=l-XyXljjGNQ> <https://www.youtube.com/watch?v=XPm3AKewsZs>, потрапила до каталогу найкращих дитячих книжок світу «White Ravens 2010», що видає Міжнародна Мюнхенська дитяча бібліотека. Щороку робить більше десятка нових виставок в Україні, Франції, Бельгії, Нідерландах та

інших країнах. Її роботи зберігаються в європейських музеях та приватних колекціях поціновувачів і діячів мистецтва.

Для певних художників є характерним широке використання нових технологій (комп'ютер, фото-, відеотехніка, колаж і т. ін.) Прагнення новизни обумовило привернення уваги художників до графіті – рисунків на стінах будинків і на парканах. Сьогодні в графіті вбачають художньо повноцінний і оригінальний спосіб самовираження, а його прийоми все частіше починають використовувати у “великому” мистецтві й у великих художніх проектах. На межі різних видів техніки мистецтва і сфери повсякденності виникають і набувають широкого поширення інсталяції – просторові композиції, змонтовані із фрагментів скульптур, живопису, вітражів і предметів домашнього вжитку, іграшок, готового плаття, а також технічних приборів, верстатів тощо. Їх головною метою визначено створення багатомірного художньо-смыслового простору з нетривіальними композиційними рішеннями (І. Чичкан, О. Дехтярук та ін.).

Саме межа 80 – 90-х рр. ХХ ст. позначилася в історії національного *театру* надактивним студійним рухом, появою нових „малих” сцен, експериментальних і камерних театрів, театрів на засадах антрепризи, що послужило основою для мобільності театрального мистецтва. Зорієнтованістю на „власну” аудиторію була відзначена велика кількість нових колективів, заснованих у 1990-ті рр.: театр „Колесо” (1988 р., Київ, художній керівник І. Кліщевська), театр-салон „Сузір'я” (1988 р., Київ, художній керівник О. Кужельний), Київський театр пластичної драми на Печерську (1989 р., засновник – сценарист і режисер-постановник В. Мішньова), Київський драматичний театр „Браво” (1991 р., Київ, художній керівник Л. Титаренко), театр „Актор” (1995 р., Київ, художній керівник В. Шестопалов) тощо. Тяжіння до експресивності, певної містеріальності відзначало театр у Коломії, створений за ініціативою Д. Чеборака. Загалом усім різновидам національного українського театру притаманні такі риси: активний і масштабний „студійний” рух, орієнтація на утворення невеликих, мобільних театральних колективів; активний фестивальний рух, спрямований на поживлення театрального життя, активізацію мистецького спілкування; збереження значущості традиційних основ національного театру й водночас спрямованість на оновлення сфери виразних засобів театру, тяжіння до експерименту, нового

трактування класичних творів, опанування досвіду новітнього театрального світового мистецтва, різноманітних систем акторської гри; орієнтація на фор-мування нових явищ театрального мистецтва; прагнення оновлення репертуару, в якому, окрім одвічно значущої вітчизняної класики, чільне місце посідає новітня світова драматургія, а також п'єси сучасних українських авторів.

Зараз в Україні діють 137 театрів різних форм власності, зокрема, 44 драматичних, 41 дитячий та юнацький (29 лялькових), 31 музично-драматичний, 10 театрів музкомедії та мініатюр. Найбільша їх кількість зосереджена в Києві, Одесі, Львові, Дніпропетровську, Харкові. Театри щороку дають близько 30 тис. вистав. Переважна більшість гастролей (4 тис. на рік) проходить в Україні, поза її межами – близько 200. Щороку відбувається 10-12 театральних фестивалів.

Певним “відродженням” вітчизняного *кінематографа* є межа ХХ – ХХІ ст. Символічно, що кінематограф формується на ґрунті одвічної для національного мистецтва історичної теми, осягнення тих подій, які за різних причин не знайшли до цього часу художнього відтворення. Своєрідним “передбаченням” цієї тематики стала стрічка Олега Янчука за сценарієм А. Дімарова про голодомор 1933 р. У 2000 р. на Національній кіностудії імені О. Довженка О. Янчук зняв героїчну драму „Нескорений”, яка розповідає про життя головного командира УПА генерала Р. Шухевича. Історична тематика втілена також у фільмі Ю. Ілленка „Молитва за гетьмана Мазепу”, який вийшов на екрани кінотеатрів 2002 року. Цього ж року було завершено зйомки історичного фільму В. Савельєва за сценарієм І. Драча „Таємниця Чингіз-хана”. Низку „портретів” видатних постатей в українській історії продовжив фільм М. Мащенко „Богдан-Зіновій Хмельницький”, який було показано на Міжнародному кінофестивалі „Кіно-Ялта – 2003”. Широкого розголосу набув український історичний драматичний фільм режисера і сценариста Олеся Саніна «Поводир, або Квіти мають очі» <https://www.youtube.com/watch?v=5Pma8HBmWZw>. В основу сюжету покладено мандри Радянською Україною американського хлопчика та українського сліпого музики напередодні та під час Голодомору.

В Україні працюють видатні талановиті режисери. До таких в першу чергу слід віднести К. Муратова, Р. Балаян, Ю. Ілленко, уже згадуваний О. Санін. К. Муратова зняла фільми «Три истории»

(1997), «Второстепенные люди» (2001), «Чеховские мотивы» (2002) «Настройщик» (2004), «Мелодия для шарманки» (2009). Режисер майстерно володіє мистецтвом передавати особливості внутрішнього світу людини, її найпекучіші проблеми та реакції у процесі спілкування зі світом. Вона живе та працює в Одесі. Р. Балаян – український режисер, що народився в Азербайджанській ССР, режисерську освіту отримав в Києві і працює на кіностудії ім. О. Довженко. Його творчі пошуки завжди були спрямовані на пошуки духовності та духовної гармонії, що властива людям інтелігентним з високим рівнем відповідальності. За часів незалежності він зробив картини «Первая любовь» (1995), «Две луны, три солнца» (1998), «Ночь светла» (2003), «Райские птицы» (2008). Остання робота режисера присвячена одній з найгостріших тем, що постає перед творчою особистістю – свобода творчості, духовного вибору без боязні гонінь та переслідувань. В основу фільму було покладено роман київського письменника Д. Савицького, присвячений переслідуванням, яких зазнавали представники творчих професій за радянських часів і складності вибору, який стояв перед кожним громадянином держави, і тому страхові, який переслідував кожного, хто хоча б морально намагався протистояти тоталітаризму. В Україні отримала поширення властива мас-культурі тенденція виробництва телевізійних серіалів. Зокрема, у 1990-2000-ті рр. на телеекрани вийшли українські серіали „Роксолана», «Гетсиманський Сад», «Обручка» та ін. Успішною є діяльність українських митців у сфері короткометражних і документальних фільмів. На Міжнародному кінофестивалі „Берлінале – 2000” у програмі „Панорама” з успіхом демонструвався фільм К. Муратової „Лист до Америки”. На „Берлінале – 2001” режисер Тарас Томенко отримав Першу премію за короткометражний фільм „Тир”. Шевченківською премією у 2002 р. було відзначено документальний фільм режисерів А. Микульського і Л. Череватенка „Я камінь з Божої праці”. „Золоту пальмову гілку” на фестивалі у Каннах 2005 року отримав режисер І. Стрембицький за документальний фільм „Подорожні”.

Розвиток *музичного мистецтва* доби незалежності характеризується суперечливими тенденціями. Через зміну ідеалів, переоцінку цінностей і формування їх нової системи перед суспільством постала проблема духовності, яка знайшла відбиття і

в музиці. Про це свідчить, передусім, актуалізація релігійно-духовної тематики в сучасному музичному мистецтві. До жанру духовної музики звертаються Леся Дичко (“Літургії Іоанна Золотоустого”), Мирослав Скорик (“Панахида”), В. Камінський (кантата-симфонія «Україна. Хресна дорога» на слова Ігоря Калинця). До духовно-сакральної тематики звернувся Ю. Іщенко в концерті «У блакитно-золотавих тонах», до духовних текстів – В. Степурко («Отче наш», «Благальна Єктенія», «Вірую»)
https://www.youtube.com/watch?v=W0kL_gsUFdY, Є. Станкович (Псалми №№ 22, 27, 83), В. Сильвестров («Отче наш») тощо.

Композиторська творчість у незалежній Україні сповнена зверненням до народної спадщини. Приміром, фольклорні засади зумовлюють сутність і музичну мову сценічної кантати В. Зубицького “Ярмарок”, ораторії О. Яковчука “Скіфська пектораль”. До народної музичної культури звертається Л. Шукайло в кантаті для хору а cappella “Пори року” (1993 р.), яка написана на слова народних пісень.

Для українських композиторів, на зламі ХХ – ХХІ ст. набуває актуальності прагнення досягнути історичний шлях українського народу. Одним із прикладів цього є “Український реквієм” В. Птушкіна (сл. С. Сапеляка), монументальний макроцикл Є. Станковича “Страсті за Україною”, до якого увійшли різні твори, об’єднані однією ідеєю: Каддиш-реквієм “Бабин Яр” на слова Д. Павличка, “Чорна елегія” на слова П. Мовчана, “Єктенія заупокійна”, “Панахида за померлими з голоду” для солістів, двох змішаних хорів, чит-ця та симфонічного оркестру на слова Д. Павличка (1992 р.).

У сучасній українській музичній культурі інтенсивно розвивається жанр інструментального концерту в його різновидах: великого концерту для сольного інструмента з оркестром, камерного концерту для сольного інструмента з оркестром, концерту для оркестру. Останній пов’язується найчастіше з відродженням старовинної музики, зокрема барокової жанрової моделі – *concerto grosso*. Орієнтація на нього спостерігається, наприклад, у Концерті для двох скрипок, двох флейт, органа, клавесина та камерного оркестру В. Камінського.

З отриманням незалежності популярна музика отримала новий поштовх. На сучасній сцені представлені майже всі напрями: від фолку до acid джазу. Розвивається клубна культура. Особливе

значення мало проведення фестивалів «Червона рута», «Таврійські ігри», «Чайка» та ін., на яких було відкрито багато талановитих імен. Виразною тенденцією стало використання фольклору. Одним з перших народні мотиви у рок-музиці використовував гурт «Воплі Відоплясова». На фольклорному підґрунті самотужку музику творять «Скрябін» <https://www.youtube.com/watch?v=6ZlYUTfuA7g>, «Мандри», «Гайдамаки», Тарас Чубай, Марійка Бурмака та ін. Руслана, яка синтезувала мотиви карпатського регіону, перемогла на Євробаченні- 2004. Популярність С. Ротару, Пономарьова, Т. Кароль, С. Вакарчука <https://www.youtube.com/watch?v=7Yv61tiXUaY>. Розвивається рок-музика, серед найвідоміших гуртів: «Океан Ельзи», «Воплі Відоплясова», «Танок на майдані Конго», «Крихітка Цахес», «Скрябін», «Тартак», «Плач Єремії», «Кому Вниз». Регулярно проводяться рок-фестивалі «Рок-екзистенція», «Тарас Бульба» та інші. Особливою популярністю в Україні користуються суто вокальні ансамблі, такі як «Пікардійська терція» та «Менсаунд». На музичному небосхилі піднімаються нові талановиті зірки: Христина Соловій <https://www.youtube.com/watch?v=JGQLSObiTEQ>, Джамала <https://www.youtube.com/watch?v=x4VyRPSTIQg>.

Архітектура. В архітекторів з'явилась можливість творчого пошуку для урізноманітнення естетики. Пліуралізм творчості помножений на технології. Конструктивні та художньо-пластичні можливості традиційних і нових матеріалів – легких металопластикових конструкцій, вишуканих оздоблювальних матеріалів – дали необмежені можливості пошуку напрямів, концепцій, принципів, прийомів вирішення форми та змісту. Віддзеркаленням глобалізації архітектурного процесу стали постмодерністські та інші стильові шукання. За активної участі архітектурної Еліти в 1992 р. почалося відродження академії архітектури, були запроваджені конкурси. Отримують нове вирішення містобудівні комплекси. Серед найвідоміших проектів в Києві, що поєднують розмаїття естетики постмодерну, пошуки авторської своєрідності, намагання врахувати історико-культурне середовище, новаторські рішення, є готель «Хрещатик» (арх. Л. Філенко), діловий комплекс «Зовнішекспосервіс» (О. Донець та ін.), банк «Україна» (С. Бабушкін та ін.), готельно-офісний центр «Східний горизонт» (О. Комаровський), комплекс «Ексімбанк» (І. Шпара та ін.) тощо. Реконструкція Майдану Незалежності

утвердила художні символи іміджу України. Але одночасне прагнення до новизни призводить до появи в забудові часто застарілих європейських тенденцій, ерзац-архітектури, що дисонує з обличчям українських міст. Гострою є проблема гармонійного поєднання нової архітектури та історико-архітектурного середовища. Архітектура не лише відображає національну самобутність та регіональну своєрідність, художнє світовідчуття, ментальність, культуру та буття народу на всіх етапах розвитку, а й створює середовище, в якому живуть та працюють люди, росте молоде покоління. Тому архітектура є частиною культурно-екологічного мислення та покликана гармонізувати простір, не спотворюючи його історико-естетичної та соціально-екологічної цінності. За незалежності відновлюються пам'ятки архітектури вітчизняної спадщини. Нові православні церкви будують переважно у візантійському стилі, рідко у класичному, готичному або псевдоруському. Унікальним є будівництво у стилі бароко (собор Архієпископа Харківського Олександра, 2004), відбудова у Києві Михайлівського собору, церкви Богоматері Пирогощії на Подолі, Успенської церкви у Києво-Печерській Лаврі.

4. Культурна творчість української діаспори.

Зі встановленням радянської влади в Україні переважно політичні обставини спричинили таке явище як масову еміграцію за кордон осіб, які залишалися патріотично налаштованими й продовжували справу вивчення власної культури, розробку її історичних і теоретичних проблем. У Празі продовжували свою творчу працю: філософ та літературознавець Д. Чижевський, історики Д. Антонович і Д. Дорошенко, художники М. Бутович, Г. Мазепа, майстри художнього слова О. Теліга, А. Павлик, О. Ольжич, О. Стефанович; у Варшаві – поети Ю. Липа, вчені І. Огієнко, О. Лотоцький; митці – П. Холодний, П. Андрусів; у Парижі – художники – В. Перебийніс, М. Глущенко, М. Бойчук, О. Архипенко; композитор Ф. Якименко та багато інших. Першим вищим навчальним закладом поза межами України був Український вільний університет (УВУ) у Празі. Заснований 1921 року у Відні з ініціативи Товариства українських журналістів і письменників, Українського Соціологічного інституту й товариства

прихильників освіти у Відні, він відразу ж був переведений до Праги. Мав два факультети: філософський та права й суспільних наук. Широку видавничу діяльність установи налагоджено 1923 р. Заклад функціонував до початку Другої світової війни. По завершенні військових дій його перенесено (1946-1947 рр.) до Мюнхену. Іншими поважними установами, що функціонували у Празі були Українська Господарська Академія (1922 р.), Український техніко-господарський інститут (1932 р.), Український Високий Педагогічний інститут ім. М. Драгоманова (1923 р.). Творчі сили діаспори спромоглися налагодити художню працю й Української студії пластичних мистецтв (1922 р.). Гурток цієї студії наступного року трансформувався у школу, яка мала всі ознаки начального закладу: вступ здійснювався на конкурсній основі після складання необхідних екзаменів. Навчання тривало 4 роки. Осередки духовного українського життя утворюються в Німеччині. Першими центрами вимушеної еміграції стали табори для інтернованих, де у містах Роштатті, Бадені, Зальцведелі засновують українські культурні центри, яких обов'язковим був друк періодики. У 20-х роках у Німеччині закладено підвалини української історіографії. Серед історичних праць, що з'явилися тут у період 1918-1945 рр. переважали наукові розвідки українських емігрантів – Д. Дорошенка, І. Мірчука, Д. Чижевського та ін. Серед осередків еміграції поважне місце займає Український науковий інститут у Берліні, заснований з ініціативи гетьмана П. Скоропадського, 1921 р. під наглядом дирекції, до складу якої входили представники українських та німецьких наукових кіл. Головною метою інституту стала розробка українознавчих проблем, а також інформування іноземних культурних центрів про стан справ в Україні через участь у різноманітних культурологічних заходах. Центром видання української літератури для всієї української еміграції став журнал “Книголюб”, що одночасно репрезентував платформу “Українського товариства прихильників книги” (УПК). Товариство об'єднувало 100 членів, серед яких були Д. Антонович, П. Зленко, В. Левицький, С. Сірополко, В. Січинський, Д. Чижевський. Непересічне значення для української книги мало заснування у Празі “Громадського видавничого фонду”, зусиллями співробітників якого було надруковано десятки наукових розвідок. Серед значної кількості періодичних видань, що друкувалися в еміграції, поважну частину

складав культурологічний напрям: “Наша культура”, “Рідна мова” (за ред. І. Огієнка, Варшава), “Український статистичний річник” (за ред. В. Кубійовича та Ю. Липи, Варшава). 1927 року засновано Українську бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі, що спеціалізувалася на зібранні документального матеріалу про боротьбу за незалежність України 1917–1920 рр і одного з провідників цієї боротьби – С. Петлюри.

Мистецьке життя української діаспори в Сполучених Штатах Америки починалося з утворення хорових колективів. Згодом сюди долучилися аматорські театральні гуртки. Після першої великої еміграційної хвилі, яка принесла на американський континент багато вчителів, керівників церковних хорів, представників різних видів мистецтва – рівень аматорів значно зріс, що спричинило прискорений розвиток цих видів мистецтва. Починають утворюватися великі хорові осередки в Нью-Йорку, Чикаго, Філадельфії, Пітсбурзі та ін. Новим імпульсом для поширення зацікавлень хоровою творчістю стала еміграція до США (1923 р.) визначного музичного діяча О. Кошиця з частиною свого колективу. Завдяки його зусиллям українські діти в Канаді мали можливість відвідувати музичну школу, у якій навчалися хорового співу.

Зміна політичного клімату, що позначився з приходом до влади М. С. Хрущова відбилася й на ставленні до України багатьох іноземних держав, особливо тих, де компактно проживали великі колонії українців. Це спричинило до того, що на американському континенті, в навчальних закладах запроваджено різноманітні дисципліни (історія, мова, література тощо). Завдячуючи активному втручання діаспори, у Манітобському університеті виникає відділ слов'янських студій, провідним засновником якого стала організація літніх курсів для всіх бажаючих вивчати українську і російську мови. 1947р. став роком відновлення у США, як і в інших державах світу (ФРН, Франція, Канада, Австралія), діяльності Товариства ім. Т.Г. Шевченка. Цей осередок, маючи досить розгалужену структуру, у складі якої були історико-філософська, філологічна, математична, бібліографічна секції, а також був свій друкований орган (періодичне видання “Записки НТШ”), підтримує на високому рівні статус української науки, об'єднавши навколо себе відомих науковців. При НТШ засновано Університет українознавства, історико-військовий інститут, Асоціацію

слов'янських наукових об'єднань. Творчий потенціал вихідців з України і його ефективне використання зросло після відкриття 1950 р. в ряді країн світу, зокрема й у США, Української вільної академії наук (УВАН). При найпрестижнішому Гарвардському університеті 1968 р. створений Український науковий інститут. Цей осередок постав завдяки одному з визначних науковців, людині енциклопедичних знань, вихідцю з Львівщини, Омеляну Пріцаку. Інститут не лише займається власною дослідницькою діяльністю, але й організовує щорічні літні курси української мови, для викладання на яких запрошуються вчені з багатьох країн, у т.ч. й з України. У повоєнний період в США засновано Українську академію мистецтв, інститути української літератури й мови, Український бібліографічно-довідковий центр, Український документальний центр, багато інших установ, яким належить провідне місце в організації дослідницької, видавничої діяльності, проведенні наукових конференцій тощо. Розгалужені напрями відрізняють й численні архіви україніки, що зберігаються в університетах Мінесоти, Гарварду, Колумбії, Іллінойсу.

Українські поселення в Австралії значно менші й сформувалися вони пізніше й культурну працю розпочали вже після Другої світової війни. Поява українського друкованого слова тут фіксується 1949 р., коли вийшов друком перший номер тижневика "Вільна думка", підготовлений В. Шумським у м. Беррі. Його видання триває й до теперішнього часу. Виник гурток інтелігенції, яка змогла об'єднати понад 30 різноманітних осередків і товариств, що діяли серед українців, налагодивши широку культурно-освітню роботу й перетворившись у своєрідний методичний центр. Протягом тривалого часу цей гурток діє під назвою "Спілка українських організацій Австралії" (СОУА). Етапним для літературної діаспори став 1953 р., коли у зв'язку з відзначенням 20-х роковин голодомору в Україні Громадський комітет видав англійською мовою серію "Історія голоду в Україні", "Совецький геноцид в Україні" та ін. До наукових робіт, що вийшли друком в Австралії при сприянні вихідців з України належать колективні роботи "Українці в Австралії", "Нарис до історії Наукового Товариства ім. Т. Шевченка в Австралії". Згадане Товариство було засноване Ю.Пеленським 1950 р. і стало об'єднуючим центром для багатьох науковців. Загальна кількість опублікованих робіт із різних галузей культури за 25 років

існування Наукового Товариства в Австралії (1950–1975 рр.) наближається до тисячі.

Провідною залишається різнобічна мистецька діяльність вихідців з етнічних територій. У повоєнний час до США прибуло близько 100 українських архітекторів, скульпторів, художників, спільними зусиллями яких постала 1952 р. Асоціація українських артистів (тобто майстрів архітектурної і скульптурної справи). Члени асоціації займаються художнім оздобленням сакральних споруд (С. Гординський, П. Холодний, М. Мороз), виготовленням пам'ятників діячам української культури, пам'ятних знаків тощо, багато з них встановлено в різних штатах Америки. Асоціація організовує численні виставки, мета яких – знайомство широкої громадськості зі здобутками українського мистецтва.

Помітною політико-культурною подією в мистецькому житті Канади стало відкриття пам'ятнику Т. Г. Шевченку в м. Палермо. Цей проект здійснили 1951 р. О. Олійник, М. Вронський та архітектор В. Гнезділов. Популярним залишається у США танцювальний жанр. У потужний напрям мистецтва хореографія розвинулася завдяки Василю Авраменку, який оселився у США 1928 р. Невдовзі український танець разом із піснею вітали численні глядачі всесвітніх виставок, проведених у Чикаго й Нью-Йорку. Серед найвідоміших колективів: “Гомін України” – в Детройті, “Волошки” – Філадельфії, “Дніпро” – у Нью-Йорку, “Метелиця” – в Чикаго тощо. Популярності та зростанню хореографічної культури сприяють десятки балетних і танцювальних шкіл, а також діяльність Українського Музичного інституту, відкритого 1952 р. у Нью-Йорку та його 16 філій, розташованих по великих містах США. В. Авраменко був першим українцем, що заснував аматорську кіностудію, створив декілька повнометражних художніх фільмів (“Наталка Полтавка”, “Запорожець за Дунаєм”, “Маруся” (1935–1937 рр.)). Дещо пізніше, у 70–80-ті роки ХХ ст. набула популярності кінодокументалістика. Серед таких кінострічок – фільм про пам'ятник Т. Шевченкові у Вашингтоні, “Писанка”, “За стерном долі” тощо. Існували на чужині й українські театри. Мандруючи по зруйнованій війною Європі та даючи численні вистави у таборах емігрантів, вихідці зі Львова ще в Німеччині створили нову організацію – Об'єднання митців української сцени (ОМУС), що координували всю художню працю вітчизняних акторів в еміграції. Наприкінці 1946 р. в

Аугсбурзі відбувся перший з'їзд діячів українського театрального мистецтва. Його готували В. Блавацький, О. Бенцаль-Карп'як, В. Королик. 1949 р. група акторів, що діяла під назвою “Український театр” під проводом В. Блавацького в США поставила виставу “Батурин” за відомим твором Б. Лепкого.

Зберігають українську духовну спадщину бібліотеки, архіви й музеї, створені вихідцями з України. До найбільших і найкраще організованих збірок належать бібліотеки Осередку Української культури й освіти у Вінніпезі, засновані 1944 р. з книжковим фондом понад 10 000 томів, Українського Народного Дому у Вінніпезі, Інституту ім. П. Могили в Саскатуні. Згадані осередки мають і найповажніші архівні зібрання, в т.ч. архіви Є. Коновальця, О. Кошиця, І. Боберського, а також рідкісні стародруки й рукописи. Діє Центральний музей народного мистецтва, заснований Союзом українок Канади у Вінніпезі, архів-музей в Клівленді з найповнішим зібранням емігрантської преси й літератури, архів-музей Української академії мистецтв і науки, заснований 1945 р. у Аугсбурзі (Західна Німеччина) і згодом переведений до Нью-Йорку, Український інститут модерного мистецтва в Чикаго, Український музей-архів у Детройті та ін. Не переривалася творча праця й українських художників в еміграції. Розпочата відразу після війни, вона набула концентрованого виразу у влаштуванні мистецьких виставок у Зальцбурзі, Баден-Бадені, Мюнхені, що відбулися під гаслом Українського культурного тижня (1948 р.). Обіднання митців України в Америці експонувало виставки у Нью-Йорку, посмертну – пам'яті В. Кричевського (1953 р.), низку інших, індивідуальних та групових. Відбулися подібні заходи з творів української графіки в Нью-Йорку, виставка, присвячена 50-літтю творчої діяльності О. Архипенка (1954 р.), церковного малярства (Філадельфія, Торонто, Монреаль (1954–1955 рр.)), пересувна виставка з творів О. Архипенка (Франція, Венесуела, Італія). Таким чином, західний світ мав більшу уяву про досягнення національної малярної школи, ніж про це знали мешканці України.

Культурні зв'язки діаспори з Україною практично існували завжди. З перших післявоєнних років вони дещо поживалися. Приміром, 1946 р. у Канаді побувала делегація митців України – народні артисти Зоя Гайдай, Іван Паторжинський, поет Андрій Малишко. Вони взяли участь у фестивалі української музики, пісні й танцю. У різний час Канаду відвідували: Заслужений Державний

академічний ансамбль танцю ім. П. Вірського, Заслужений український державний хор ім. Г. Верьовки, Заслужена хорова капела “Трембіта”, окремі виконавці з України. Однак довгий час ці зв'язки були односторонніми – в напрямку діаспори. Культурні здобутки зарубіжних українців – художня й наукова література, публіцистика, мистецтво – практично не проникали в Україну. Переломною подією, яка сколихнула всю діаспору й підняла її на допомогу Україні, стала Чорнобильська катастрофа. Значно пошвавилися культурні взаємозв'язки діаспори з Україною. Широка українська громадськість вперше отримала можливість ознайомитися з мистецтвом, художніми творами, науковим доробком зарубіжних українців. 1989 року глядачі Києва, Канева, Львова, Полтави, Чернівців побачили виступ самодіяльного ансамблю ім. Т. Шевченка з Канади. Важливою культурною подією стали виступи в різних містах України молодих канадців українського походження в рамках акції “Спадщина-86”, ініціаторами якої були громадські об'єднання діаспори. “Спадщина” щодо розширення контактів між українцями Канади та землею батьків стала традиційною. Так, під час “Спадщини-91”, яка була приурочена до 100-річчя першопоселень українців у Канаді, канадські українці побували в Івано-Франківську, Чернівцях, Тернополі, Львові й Києві. 1991 року вперше отримали змогу приїхати в Україну художні колективи під керівництвом Василя Кардаша – жіночий хор “Левада”, чоловічий хор “Оріон” та оркестр “Авангард”. В Україні виступали також танцювальний ансамбль “Шумка” з Канади під керівництвом Івана Піхлика, хор “Думка” з Нью-Йорку, який очолює диригент Семен Комірний, уродженець Закарпаття.

З проголошенням 24 серпня 1991р. Акта про незалежність України українська діаспора перестала бути діаспорою бездержавного народу. У всіх країнах, де проживають українці та їхні нащадки, ця подія відзначається як найбільше свято. Між Україною і діаспорою нині інтенсивно розвиваються культурні зв'язки.